



Arina Ivanickaja – Klaipėdos universiteto doktorantė.
Moksliniai interesai: kuršininkų kalba, baltų kalbos, lyginamoji kalbotyra.

El. paštas: arinadergen@gmail.com.

Arina Ivanickaja: PhD student, Klaipėda university.
Research interests: *Kursenieku* language, Baltic languages, Comparative linguistics.

E-mail: arinadergen@gmail.com.

Arina Ivanickaja

Klaipėdos universitetas

XVIII A. KURŠININKŲ KALBOS ŽODŽIŲ RANKRAŠTINIS REGISTRAS

Anotacija

Straipsnyje pristatomas pirmasis iki šiol žinomas rašytinis Kuršių nerijos kuršininkų kalbos paminklas.

XV–XVII a. į Kuršių neriją ir žemyninę pamario dalį iš Kuršo persikėlę kuršių palikuonys atnešė savo dialektą, kuris ilgainiui tapo atskira Prūsijos valstybės etninės mažumos kalba. Tai buvo vietinių žvejų kalba, kuri niekada netapo oficiali ir neįgijo rašto. Tačiau būta bandymų ją fiksuoti, naudojant įvairius kitų kalbų rašmenis. Vienas iš jų – vadinamajame P. S. Pallaso žodyne. XVIII a. pabaigoje Jekaterinos II nurodymu buvo išleistas žodynas *Linguarum totius orbis vocabularia comparative augustissimae cura collecta*, kurio pirmajai redakcijai vadovavo akademikas Peteris Simonas Pallasas. Tarp 200 reprezentuojamų Europos ir Azijos kalbų pateko ir kuršininkų kalba. Į šią kalbą buvo išversti ir kirilica transkribuoti 286 rusų kalbos žodžiai. Pirmasis žodyno leidimas dviem dalimis pasirodė 1787 ir 1789 m., kuriuos ir laikome kuršininkų kalbos pirmojo spausdinto rašytinio paminklo data. Tačiau lingvistikos mokslui vertingesnis yra lotyniškais rašmenimis parengtas jo rankraštis, saugomas Rusijos mokslų akademijos archyvo Sankt Peterburgo filiale. Nors jis kalbininkams žinomas jau iš Dainos Zemzarės ir kitų publikacijų, tačiau niekada nebuvo publikuotas kaip šaltinis. Čia šis šaltinis pristatomas išsamiau iš pačios kuršininkų kalbos raidos perspektyvos.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: P. S. Pallaso žodynas, kuršininkų kalba, rankraštis, pirmasis rašytinis paminklas.

Abstract

The article presents the first hitherto known written monument of the *Kursenieku* language from the Curonian Spit.

In the XV–XVII c. Curonian descendants moved to the Curonian Spit and the mainland seacoast from Courland and brought their own dialect, which eventually became a separate language of the ethnic minority in Prussia. It was the language of the local fishermen and has never been official or acquire a written form. However, there have been attempts to record it by using scripts of other languages. One of such attempts – in the so-called Pallas dictionary. The dictionary *Linguarum totius orbis vocabularia comparative augustissimae cura collecta* has been published by the order of Catherine II in the end of the XVIII c. and was first reviewed under the guidance of an academician Peter Simon Pallas. The *Kursenieku* language was also included among the 200 represented European and Asian languages: there have been 286 Russian words that were translated and transcribed in Cyrillic into the following language. The first edition of the dictionary appeared in two parts in 1787, 1789 and the following is considered to be the date of the first written monument of the *Kursenieku* language.

Nevertheless, there is more value for linguistics in the manuscript with Latin characters, which is stored in the St. Petersburg Branch of the Archive of the Russian Academy of Sciences. Even though it is already known to scholars from Daina Zemzare and other publications, it has never been published as a source. Here the following source is presented in more details from the perspective of the development of the *Kursenieku* language itself. KEY WORDS: Pallas's dictionary, *Kursenieku* language, manuscript, first written monument.

doi:<http://dx.doi.org/10.15181/rh.v21i0.1521>

Žodyno istorija. Idėja sukurti lyginamąjį kalbų žodyną („*Linguarum totius orbis vocabularia comparative augustissimae cura collecta*“ – toliau „Žodynas“) priklauso Rusijos imperatorei Jekaterinai II, norėjusiai įrodyti bendros prokalbės egzistavimą. Klausas Šarfaiš paaikškina šį norą Jekaterinos II siekiu įnešti praktinį indėlį į pasaulio tautų istorijos aprašymą (Шаф 2015, 51–52). Manoma, kad imperatorei įtaką padarė Antoine'o Court de Gébelino idėjos apie tai, kad visos kalbos gali būti atsiradusios iš vienos prokalbės (Каминская 2013, 70–71). Todėl pagrindinėmis idėjomis, paskatinusiomis sudaryti stambiausią XVIII a. Rusijoje žodyną, tapo siekis išspręsti žmonių kalbos kilmės problemą (atrasti pirmąją bendrą kalbą) ir sukurti bendrą visų kalbų ir tarmių genealoginės klasifikacijos sistemą (Путенко 2011, 357). Į šį projektą imperatorė įtraukė daug įvairių sričių garsių specialistų: nuo lingvistų iki politikos atstovų, kurie „skleidė žinią“ po pasaulį, ragindami rinkti medžiagą Žodynui. Manoma, jog Jekaterina II pati sudarė 300 žodžių registrą, pagal kurį buvo numatyta palyginti universalias, visose kalbose esančias sąvokas (Воронов 1858, 165–166). Išsa-

mų Žodyno planą parengė ir prie Žodyno turinio gerokai prisidėjo Ludwigas Christianas Backmeisteris, akademinės gimnazijos inspektorius, kuris 1773 m. kreipėsi į skirtingų šalių mokslininkus, prašydamas suteikti jam žinomų kalbų pavyzdžių (Волошина 2012, 334–335). Rašytojui ir leidėjui F. Nikolai buvo patikėta parengti surinktos medžiagos biblioteką, kurią sudarė įvairių kalbų žodynai ir knygos, susijusios su kilme ir etimologija (Воронов 1858, 165). Žodyno sudarytoju ir leidėju tapo Rusijoje dirbęs vokiečių kilmės mokslininkas Peteris Simonas Pallasas (1741–1811). Turėdamas imperatorės palaikymą, jis 7 metus keliavo po Šiaurės ir Pietų Aziją, buvo laikomas geriausiu Sibiro ir Mongolijos augalijos ir gyvūnijos ekspertu ir, nors P. S. Pallasas nebuvo lingvistas, imperatorė jį aukštai vertino už nuopelnus ir patikėjo Žodyno autorystę (Bochnakowa 2013, 43).

P. S. Pallasas dirbo prie Žodyno trejus metus. Apdorodamas turimą informaciją jis tęsė naujas jos paieškas. 1785 m. P. S. Pallasas išsiuntė į skirtingas Rusijos gubernijas, Europą ir Ameriką naują žodžių rinkimo programą. Mokslininkai siuntė įvairią medžiagą: anketas, žodynus, teksto vertimų pavyzdžius, knygas ir pan. (Волошина 2012, 355). P. S. Pallaso sudarytas žodynas buvo išleistas dviem dalimis: pirmoji pasirodė 1787 m., antroji – 1789 m.¹ Pavadinimas pateiktas dviem kalbomis – rusų ir lotynų.

Daugiakalbio teminio žodyno, atrodančio kaip leksemų ekvivalentų sąrašas, kūrimo idėja nebuvo nauja. Pirmieji tokio pobūdžio žodynai atsirado XVI a.: Noėlio de Berlaimonto 8 kalbų *Colloquia et Dictionariolum* ir Ambrogio Calepino 11-os kalbų *Dictionarium latinum* ilgai buvo laikomi geriausiais tokio tipo žodynais (Bochnakowa 2013, 42). P. S. Pallaso žodyno originalumą ir naujumą lėmė kalbų skaičius, į kurį įtrauktos ir mažai žinomos kalbos. Žodyną sudaro 285 žodžiai rusų kalba, išversti į 200 kalbų naudojant rusų alfabeto ženklus. Rusų kalbos rašmenys atliko universalios fonetinės transkripcijos ženklų funkciją, nes buvo laikomi tinkamiausiais išreikšti visų kalbų garsus (Kaminskaja 2013, 71). Skaitytojams užsienie-

¹ Pirmosios žodyno dalies tituliniose lapuose lotynų ir rusų kalbomis nurodyti skirtingi leidimo metai: *Linguarum totius orbis vocabularia comparative; Augustissimae cura collecta. Sectionis primae, Linguae Europae et Asiae complexae. Pars prior: Petropoli, Typis Iohannis Caroli Schnoor, MCCCCLXXXVI* [St. Peterburg / Petrolis 1786]. Сравнительные словари всѣхъ языковъ и нарѣчій, собранные Десницею всевысочайшей особы. Отдѣленіе перьвое, содержащее въ себѣ европейскіе и азиатскіе языки. Часть перьвая. Въ Санктпетербургѣ Печатано въ Типографіи у Шнора 1787 года [Санктпетербургъ 1787] (Kemrgen 2015, 191; Шарф 2015, 51).

čiams pridėtas jų tarimo aiškinimas. Žodyno struktūrą sudaro leksinės semantinės grupės (giminystės ryšiai, žmogaus kūno dalys, darbo įrankiai ir pan.), bandyta sukurti sąvokų hierarchiją (1 žodis *Dievas*, 2 – *Dangus*, 3 – *Tėvas*, 4 – *Motina* ir t. t.) (Волошина 2012, 355–356).

Tačiau P. S. Pallaso žodynas buvo vertinamas tik kaip darbo pradžia (sudarytojas pats įvadinėje dalyje pažymi, jog jo veikalas gali ir turi būti taisomas, pildomas), nes reprezentuojamame *visų* kalbų žodyne trūko didelės kalbų dalies – Afrikos ir Amerikos žemynų kalbų. Julija Rutenko daro prielaidą, jog svarbiausias Žodyno tikslas – palyginti Europos, Azijos, Afrikos ir Amerikos kalbas ir tokiu būdu atskleisti „prokalbę“ – nebuvo pasiektas dėl skubėjimo: Jekaterina II norėjo kuo greičiau išleisti žodyną, todėl sudarytojai ne visada spėdavo tinkamai sutvarkyti turimą informaciją (Рутенко 2011, 357). Dėl šios priežasties ir siekiant suteikti šiam veikalui tikslesnę sistemą Jekaterina II pavedė Fedorui I. Jankovičiui de Mirievo sudaryti naują – pataisytą ir papildytą – žodyną, kuriame žodžiai būtų išdėstyti pagal alfabetą. Pirmoji pastarojo žodyno dalis pasirodė 1790 m., o kitos trys – 1791 m. Buvo pakeistas ir pavadinimas – *Сравнительный словарь всех языков и наречий, по азбучному порядку расположенный*. Žodyne F. I. Jankovičius palygino 279 kalbas, tarp kurių – 80 Afrikos ir 23 Amerikos kalbos.

1883 m. pasirodė dar vienas P. S. Pallaso žodyno variantas – Alexanderio Schischkoffo *Vergleichendes Worterbuch in zweihundert Sprachen*. Jame grįžtama prie P. S. Pallaso struktūros, tačiau atsiranda papildoma kalbų klasifikacija ir platūs komentarai.

XVIII a. P. S. Pallaso žodynas tapo svarbiu Rusijos mokslo laimėjimu. Larisa Kaminskaja, pristatydama jį, pažymi tris ryškiausius novatoriškumo požymius: 1) Žodynas įgyvendino daugelį lingvistinių (labiausiai fonetikos) ano meto pasaulio mokslo pasiekimų; 2) Žodyne buvo pratęstas fonetinės transkripcijos principų, sudarant dvikalbį ir daugiakalbį žodyną, formavimas; 3) rusų kalbos raidės pirmąkart rusų ir pasaulio lingvistikoje buvo naudojamos kaip universalios fonetinės transkripcijos ženklai (Каминская 2013, 71–72). Reikia pripažinti, kad paskutinis pasiekimas greičiau turėtų būti vertinamas kaip bandymas, nes ir L. Kaminskaja (Каминская 2013, 72–73), ir Oksana Vološina (Волошина 2012, 357), ir kiti pažymi, kad rusų kalbos ženklai neretai iškraipo ne slavų kalbų žodžių tarimą. Tai matysime ir baltų kalbų atveju.

Tačiau P. S. Pallaso žodyno nauda ir vertė nenuneigiama. Jis tapo ne vienos Šiaurės ir Azijos tautų kalbos pirmuoju spausdintu kalbos paminklu.

P. S. Pallaso darbas plačiai naudojamas įvairių kalbų tyrinėtojų: Victoras Diederichas pristatė jame reprezentuojamą kuršininkų kalbą, D. Zemzarė – latvių, Ana Bochnakova – prancūzų, senąją prancūzų, L. Kaminskaja – albanų, J. Rutenko – tagalų, Christopheris Culveris – marių ir kt. Vanda P. Kazanskienė savo darbe atskirai išanalizavo baltų kalbų (lietuvių, latvių, kuršininkų) žodžių formų perteikimą kirilica, nurodydama klaidas, bandydama paaiškinti netikslumus (Казанскене 2013). Žodyno gimimo istorija ir mokslinė vertė plačiau analizuojama Aleksandro Voronovo (1838), A. Bochnakovos (2013), L. Kaminskajos (2013, 2016).

Kuršininkų tarmė P. S. Pallaso žodyne. Kaip minėta, šiandien P. S. Pallaso žodynas baltistikoje vertinamas kaip seniausias kuršininkų kalbos rašytinis šaltinis². Žodyne kuršininkų kalba turi numerį 44 ir klaidingai pavadinta *krivingo-livonskij язык*. Kad šiuo numeriu pateikiami būtent latvių kalbos kuršininkų tarmės žodžiai, neabejojama ne tik dėl kitų Žodyno tyrinėtojų išvadų (Diederichs 1883, 45; Bezzenberger 1889, 254–264, Zemzare 1961, 166), bet ir dėl paties sudarytojo komentaro įvadinėje dalyje: *Подъ именемъ Кривинго-Ливонскаго языка разумѣется тотъ, коимъ собственно говорятъ немногіе жители около Куришгафа, которыхъ Кривингами или Кревингами называютъ* (Pallas 1787: įvadinė dalis). Kuršininkų kalbos žodžius P. S. Pallasas įtraukė į Žodyną iš rankraščio, kurio autorius nėra nurodytas. Sudarytojas įvadinėje dalyje pažymi, kad informaciją apie kalbas, kurių numeriai yra 1–47, jam perdavė L. Ch. Backmeisteris (kitų kalbų pavyzdžius jis rinko pats) (Pallas 1787: įvadinė dalis). Ar tarp jų tikrai buvo kuršininkų kalbos pavyzdžių, jei taip, tai iš kur L. Ch. Backmeisteris juos gavo, galima tik spėlioti. Taip pat sunku pasakyti, kodėl ir kas pavadino Kuršių nerijos gyventojų kalbą *krivingo-livonskij*. V. Diederichas irgi leidosi į spėliones, iš kur atsirado ši klaida. Jis teigia, kad pavadinimą *kriwing* reikia sieti su finų genties vodu palikuonimis (latv. *krieviņi*), kuriuos Livonijos magistras XV a. kaip belais-

² D. Zemzare, tyrinėjusi latvių kalbos žodynus, pažymi, kad 1773 m. L. Ch. Backmeisteris, išspausdinęs „Объявление и прошение касающіяся до собранія разныхъ языковъ въ примѣрахъ“, sulaukė latvių kalbos pavyzdžių, kuriuos parengė kunigai Stenderis ir Bergmanas. Kuršininkų tarmės pavyzdžių šio bandymo metu neatsirado (Zemzare 1961, 164).

vius atsivežė į Kuršą (Diederichs 1883, 45). Kaip atskira etninė bendruomenė jie fiksuojami dabartinės Latvijos teritorijoje iki XIX a. (Grāvere 2007, 57; Конькова 2009, 206); apie juos išsamią istorinę studiją paskelbė Gina Vieglinia (Vieglīņa-Valliete 2014). Be to, Žodyne Rusijos vodų kalba reprezentuojama atskirai (*čiuchonskij* Nr. 54), P. S. Pallasas įrašė ją šalia kitų finougrų kalbų, bet su *krivingo-livonskij*, kuri sąrašė yra šalia kitų baltų – lietuvių ir latvių, ji nesiejama. Kita galima prielaida yra pavadinimų sąsambis. Vodai (la. *krieviņi*) asimiliavosi Bauskės apskrityje, taigi buvo Kuršo kunigaikštystės, vėliau Kuršo gubernijos dalis. Pasak V. Diedericho, to meto raštijoje vardas *krieviņi* ne kartą buvo siejamas su kuršiais (Diederichs 1883, 45). Kuršių nerijos gyventojai, kalbėję latvių tarme, taip pat buvo vadinami *kuršiais* (vok. *Kuren*). Tad gali būti, jog kuršininkų tarmės rankraščio siuntėjas supainiojo pavadinimus arba pats P. S. Pallasas, neturėdamas pakankamai informacijos apie kuršininkus, pritaikė pavadinimą *krivingo-livonskij*. Tai, kad klaidą galėjo padaryti rankraščio medžiagos rinkėjas, yra mažai tikėtina, nes, kaip matysime vėliau, jis turėjo būti vietinis gyventojas.

P. S. Pallaso žodyne užfiksuoti kuršininkų kalbos žodžiai pristatomi kuršininko Richardo Pietscho žodyne *Deutsch-kurisches Wörterbuch* (1991). Šiame darbe autorius pateikė P. S. Pallaso žodyno *Krivingo-Livonski* kalbos žodžius su vertimu į vokiečių kalbą, prirašydamas prie kiekvieno jų savo meto kuršininkų kalbos atitikmenį. R. Pietscho knygoje žodžius iš P. S. Pallaso žodyno bandyta iš kirilicos perrašyti lotyniškais rašmenimis (nenurodant originalo), tačiau užrašymas dažnu atveju vertintinas kritiškai. R. Pietschas pats nebuvo lingvistas ir nenurodo, ar kas nors jam padėjo atlikti šią atvirkštinę transkripciją, kur kirilicos ženklai tiesiog pakeisti lotyniškais ir padaryta nemažai klaidų: plg. kuršininkų kalbos *dievs*: P. S. Pallaso – *дѣвасъ*, R. Pietscho nuoraše – *dioevas*; kuršininkų *smęrtis*: P. S. Pallaso – *смѣртис*, R. Pietscho nuoraše – *smioetis*; kuršininkų *vīns*: P. S. Pallaso – *ринеукинис*, R. Pietscho nuoraše – *rinekinis* (plg. LKŽ *riņčovynis* iš vok. dial. *rinscher Win*) ir pan.

Kuršininkų kalbos rankraštis. Kaip minėta, P. S. Pallaso žodynas buvo rengiamas naudojant įvairius šaltinius. Vienintelis žinomas šiame darbe kuršininkų kalbos šaltinis – 15 lapų rankraščio su rusiškų ir kuršininkų kalbos žodžių stulpeliais. Rankraštis saugomas Rusijos mokslų aka-

demijos archyvo Sankt Peterburgo filiale³. Pirmoji ši rankraštį trumpai pristatė latvių mokslininkė D. Zemzarė 1961 m. išleistoje monografijoje *Latviešu vārdnīcas (līdz 1900. g.)*, kur pateikė rankraščio fragmento faksimilę (Zemzare 1961, 69). Monografijos skyriuje trumpai supažindinama su rankraščio sandara, tačiau patys kuršininkų kalbos pavyzdžiai plačiau nenagrinėjami. Remdamasi V. Diedericho darbu D. Zemzarė daro išvadą, kad P. S. Pallaso žodyne kuršininkų kalbos pristatymas yra gerai ištirtas, o atrastasis rankraštis leidžia ištaisyti Žodyne padarytas klaidas ir yra seniausias kuršininkų kalbos rašytinis paminklas (Zemzare 1961, 171).

Rankraštyje data nėra nurodyta, jis datuotinas tarp 1773 ir 1787 m. (1773 m. pasirodė L. Ch. Backmeisterio kreipimasis). Kas yra rankraščio autorius, šiandien nėra žinoma, tačiau galima spėti, kad tai turėjo būti keli asmenys: žodžių rinkėjas ir išlikusio rankraščio sudarytojas (-ai). Tai, kad rankraštį rašė ne vienas asmuo, rodo dviem skirtingomis rašysenomis ir skirtingu rašalu užpildyti rusiškų ir kuršininkų kalbos žodžių stulpeliai. Tačiau svarbiausias asmuo šiame darbe yra kuršininkų kalbos žodžių rinkėjas, kuris galėjo būti Kuršių nerijos gyventojas, arba jam ši vietovė ir jos gyventojai buvo gerai pažįstami. Naudota lietuviška rašybos sistema, įprasta XVIII a. Prūsijos lietuvių raštijoje. Kad medžiagos rinkėjas buvo Rytprūsių gyventojas, rodo ir P. S. Pallaso publikuoto žodyno įvadinėje dalyje padarytas įrašas apie tai, kad šią kalbą vartoja nedaug žmonių prie Kuršių marių, kurias jis pavadino vokiškai (*Куршшаф*), taip, kaip buvo įprasta to meto vokiškoje tradicijoje (Pallas 1787: įvadinė dalis). Rinkdamas medžiagą rinkėjas tikriausiai naudojo vertimu į vokiečių kalbą. Taip manyti skatina minėtoji P. S. Pallaso pastaba, leidžianti spėti, jog kuršininkų kalbos duomenis kartu su kitų 46 kalbų pavyzdžiais parūpino L. Chr. Backmeisteris. Šis savo kreipimąsi *Объявление и прошение касающіяся до собранія разныхъ языковъ въ примѣрахъ* parašė keturiomis kalbomis: rusų, prancūzų, lotynų ir vokiečių. Kreipimesi L. Ch. Backmeisteris pateikia išsamias instrukcijas, kaip rinkti pavyzdžius. Viena iš jų – *взять к тому оныя речи лучше на немецкомъ языке, а сверх того на какомъ пожелает из прочих трехъ другом* (Backmeister 1773, 11). Tekstą L. Chr. Backmeisteris baigia prašymu suteikti informacijos apie kalbą nurodant vietą, kur ji vartojama, kaip vartotojai save vadina, kaip kiti juos vadina, ir pan. Autorius prašė

³ Санкт-Петербургский филиал Архива Российской академии наук (Ф. 94. Оп. 2. Д. 83).

versti ne pavienius žodžius, o frazes, pvz.: *Бог бессмертен. Человек живет не долго, Волос долог и тонок. Кровь красная. Кости крепки как камень* ir pan. Iš viso pateiktos 22 frazės. Tačiau tais atvejais, kai nėra įmanoma išversti frazę, prašyta *доставить переводомъ часть оныхъ или по крайней мѣрѣ нѣкоторыя изъ нихъ слова, а особливо имена числительныя* (Backmeister 1773, 15). Be to, ir L. Ch. Backmeisteris, ir P. S. Pallasas siuntė medžiagos rinkimo programą kolegoms mokslininkams, tad tikėtina, kad ji buvo nukeliavusi ir į Karaliaučiaus universitetą, per kurį galėjo būti vykdoma apklausa Kuršių nerijoje (tam galėjo pasitarnauti ir vietinis kunigas).

Taigi gali būti, kad į Prūsiją nukeliavo rusų ir vokiečių (arba tik vokiečių) kalbomis sudaryta anketa, pagal kurią kuršininkų kalbos rinkėjas kuršininkų kalbos žodžius užrašė lietuviška rašyba. Vėliau kuršininkų kalbos žodžiai buvo perrašyti į standartinius lapus su atitinkamų rusiškų žodžių stulpeliais vietoj vokiškų. Ar perrašant buvo padaryta klaidų, sunku atsakyti neturint pirminės rinkėjo anketos.

Vokiečių kalbos tarpininkavimu galima būtų paaiškinti rusų ir kuršininkų pavyzdžių kalbos dalių nesutapimą: daugelis prieviksmių verčiami į kuršininkų kalbą būdvardžiais (plg. prieviksmai: rusų kalba – 23, kuršininkų kalba – 18; būdvardžiai: rusų kalba – 7, kuršininkų kalba – 24): pvz., *лено* ‘ryškiai, gražiai’ – *kusz* ‘ryškus, gražus’, *хѣдо* ‘blogai’ – *slechts* ‘blogas’, *сыро* ‘drėgna’ – *dregnus* ‘drėgnas’), iš veiksmažodžių kilę daiktavardžiai – veiksmažodžiais⁴ (plg. daiktavardžiai: rusų kalba – 191, kuršininkų – 184; veiksmažodžiai: rusų kalba – 23, kuršininkų kalba – 34): pvz., *слух* ‘klausa’ – *dzirdeti* ‘girdėti’, *брань* ‘barnis, barimas’ – *raties, strydatis* ‘bartis’, *драка* ‘muštynės’ – *kauties* ‘muštis, kautis’, *без* ‘bėgimas’ – *pabegt* ‘pabėgti’). Galima spėti, kad ir žodis *зверь* (12) ‘žvėris’ išverstas *lauks* dėl to, kad vokiškoje anketoje galėjo būti pavartotas būdvardis ‘laukinis’ (*wild Tier*) ar pan. (plg. Pl. *zvêris*, KwP *luoap*). Šie gramatiniai nesutapimai iš rankraščio pateko ir į publikuotą leidinį.

Rankraštis neatitinka Žodyno sandaros. Kaip buvo minėta, Žodynas sudarytas tam tikra tvarka: žodžiai suskirstyti pagal semantiką, grupių viduje taip pat yra laikomasi medžiagos pateikimo principų (žodžiai gali būti sinonimiški ar bent jau artimi pagal reikšmę: *брань, драка, дурно*; arba, priešingai, antonimiški: *война – лад, черно – бело*). O. Vološina taip pat

⁴ P. S. Pallaso žodyne nemažai šio tipo žodžių iš kitų kalbų liko visai be vertimų.

pastebi asociatyvinę (*шар – солнце – земля*) bei fonetinę (*есть* ‘yra’, *есть* ‘valgyti’) ryšį (Волошина 2012, 366). Rankraštyje neaptinkama jokios sistemos, tikriausiai žodžiai surašyti tokia tvarka, kokia išdėstytas jų sąrašas išsiuntinėtose anketose (tokia pat tvarka kaip kuršininkų yra ir latvių kalbos rankraštyje Nr. 82 (Zemzare 1961, 169)).

Ne visi rankraščio žodžiai pateko į spausdintą versiją: 18 žodžių liko neišspausdinta, tačiau Žodyne yra 7 žodžiai, kurių nebuvo rankraštyje. V. Diederichas pažymi, kad pridėti nauji žodžiai yra ne kuršininkų, o lybių kalbos⁵ (*сын – поге* (5), liv. *puoga*, est. *poeg* ‘sūnus’; *дочь – тюта* (6), liv. *tūdar*, *tūta*, est. *tūtār* ‘dukra’, *весна – кеваде* (92), liv. *kevād*, est. *kevade* ‘pavasaris’, *осень – сынише* (93), liv. *sūgise*, est. *sūgis* ‘ruduo’, *тола* (94), liv. *tōla*, est. *tāli*, *talv* ‘žiema’) (Diederichs 1883, 70–72). Tai leidžia manyti, kad sudarant žodyną buvo naudotasi ir kitais šaltiniais (Diederichs, ten pat).

Palyginę rankraštį su išleistu Žodynu, transkribuotu kirilica, matome, kad tokia transkripcija nepakankamai atspindi baltų kalbų fonetiką (pvz., dvibalsio *uo*, priebalsio š, minkštųjų priebalsių). Transkribuojant greičiausiai buvo remtasi vokiečių, o ne lietuvių kalbos rašybos žiniomis: dažnai (24 iš 33 atvejų) *z* laikoma *c*, pvz.: kurš. (Pl) *bāřzda*: rankr. *barzda* – Žodyne *баруда* ‘barzda’, rankr. *dirza* – Žodyne *дирза* ‘diržas’, bet *zirgs – зиргсь* ‘žirgas’, *zemte – земме* ‘žemė’. Rankraščio *vezums* (воз) ‘vežimas’ transkribuotojo buvo perskaitytas kaip *vecums* (вечумсь) kurš. ‘amžius, senumas’. Neretos yra perrašymo klaidos (Pl *bālsas*: rankr. *balsas* – Žodyne *балса* ‘balsas’, Pl *pavāřds*: rankr. *pavarst* – Žodyne *павалтс* ‘židinys’, Pl. *pīeci*: rankr. *pietci* – Žodyne *пѣтмпи* ‘penki’, Pl. *viņš*: rankr. *winsz* – Žodyne *вансь* ‘jis’).

Tačiau galima neabejoti, kad sudarant Žodyną buvo naudojamas būtent šis rankraštis. Tai liudija ne tik sutampančios leksemos, jų formos ir transkribavimo principai, bet ir vienodos klaidos (pvz., *asstini* – *актини* ‘aštuoni’, *lais* – *лаись* ‘laikas’, *paklus* – *паклусь* ‘kaklas’).

Rankraštyje naudota lietuviška rašybos sistema, įprasta to meto Prūsijos lietuvių raštijoje, bet ne visada nuosekliai (pvz., trumpieji balsiai dažnai, bet ne visada atspindimi po jų einančiomis priebalsių geminatomis). Su-

⁵ V. P. Kazanskienė šiuos žodžius laiko finougrų kalbų skoliniais (žr. Казанскене 2013, 373), tačiau kuršininkų kalboje nei kituose rašytiniuose šaltiniuose, nei gyvojoje kalboje tokių nerasta.

prantama, kad ir lietuviška rašyba negali gerai perteikti latvių kalbos fonetikos (pvz., balsių ilgumo skirtumų, minkštųjų priebalsių). Rankraštyje naudoti rašybos ženklai pateikti toliau esančioje lentelėje. Į ją neįtraukti rašmenys, kurių santykis su atitinkamomis fonemomis nesiskiria nuo dabartinės latvių kalbos (*b, d, f, m, p, r, t*).

1 lentelė

Kuršininkų kalbos rankraščio rašyba

Ženklas rankraštyje	Latvių kalbos atitikmuo	Pavyzdys rankraštyje	Kuršininkų tarmės pavyzdys, remiantis Plakiu	Pastabos
a	a	<i>darbs</i>	<i>dārbs</i>	
	ā	<i>mate</i>	<i>māte</i>	
aa	ā	<i>maasa</i>	<i>māsa</i>	1 ir 1 klaida (<i>saarkans</i>)
e	e, ē	<i>mesz, nesti</i>	<i>mežs, nēsti</i>	
	ē	<i>tes</i>	<i>tē(v)s</i>	
	ē	<i>wesz</i>	<i>vēš</i>	
	ie	<i>pere</i>	<i>pīerē</i>	3 iš 30
ee	ē	<i>mees</i>	<i>mēs</i>	3 atvejai
	ie	<i>preede</i>	<i>priedē</i>	3 iš 30
i	i	<i>smilktes</i>	<i>smīlktē</i>	
	<i>l ir n minkštumui žymėti prieš balsį</i>	<i>pliavas winnia</i>	<i>pļava viņa</i>	nuosekliai
	j	<i>dui</i>	<i>duj</i>	3 atvejai
y	ī	<i>mylet</i>	<i>mīlēti</i>	nuosekliai
o	uo	<i>zobs</i>	KwP <i>zuo(a)bs</i>	7 iš 19
u	u	<i>kur</i>	<i>kur</i>	
	ū	<i>udens</i>	<i>ūdinis</i>	
	uo	<i>ruka</i>	<i>rûoka</i>	12 iš 19
ai	ai	<i>maize</i>	<i>māize</i>	nuosekliai
ie	ie	<i>miestes</i>	<i>miēsts</i>	24 iš 30
ey	ei	<i>weyds weyniad ‘ten’</i>	KwP <i>vēd < lie. veidas</i> plg. ME 4, 525 <i>vein</i> ‘ziemlich, weit’	2 iš 2
c	c	<i>runcis</i>	<i>ruñcis</i>	10 iš 12
tc	c	<i>pietci</i>	<i>pīeci</i>	2 iš 12
cz	č	<i>czettri</i>	<i>četri</i>	

Ženklas rankraštyje	Latvių kalbos atitikmuo	Pavyzdys rankraštyje	Kuršininkų tarmės pavyzdys, remiantis Plakiu	Pastabos
g	g	<i>gryde</i>	<i>grîde</i>	
	ġ	<i>pamagis –</i> тихо	kurš. <i>maġa</i> ‘maža’, EH 2, 154 <i>pamaġ</i> ‘tyliai, lėtai’	
	j	<i>gungs –</i> иго	<i>jûgs</i>	
j	j	<i>kaja</i>	<i>kāja</i>	
k	k	<i>kule</i>	<i>kûle</i>	
	ķ	<i>rinkey</i> <i>dulkes</i>	<i>riņķis</i> <i>dûļķes</i>	liet. dgs. galūnė?
l	l	<i>zaglis</i>	<i>zaglis</i>	
	ļ prieš prieb.	<i>dzilsz, zalsz</i>	<i>dziļš, zaļš</i>	
n	n	<i>kalns</i>	<i>kâlns</i>	
	ņ prieš prieb.	<i>winsz</i>	<i>viņš</i>	
s	s	<i>sale</i>	<i>sâlġ</i> ‘ <i>druska</i> ’	
ß	s	<i>dwaße</i>	<i>dvasġ</i>	2 atvejai
sz	š	<i>musza</i>	<i>muša</i>	
w	v	<i>wilkti</i>	<i>vîlkti</i>	
dz	dz	<i>dzilsz</i>	<i>dziļš</i>	
bb, dd, gg, kk, ll, mm, nn, pp, rr, ss, tt	žymi prieš juos einančio balsio trumpumą	<i>nelabbi</i> <i>ruddzi</i> <i>naggi</i> <i>ekketes</i> <i>ellkune</i> <i>zemme</i> <i>winnia</i> <i>lappas</i> <i>durre</i> <i>ausse</i> <i>czettri</i>	<i>nelabi</i> <i>rudzi</i> <i>nagi</i> <i>eķġeti</i> <i>ġlkuonġ</i> <i>zeme</i> <i>viņa</i> <i>lapa</i> <i>durġs</i> <i>âusġ</i> <i>ġetri</i>	

Kad ir netobula rankraščio rašyba, tačiau ji atspindi svarbią fonomorfologinę kuršininkų kalbos ypatybę: XVIII a. šaltinyje dar fiksuojamos vardininko galūnės, kurios leidžia nustatyti daugumą linksniavimo tipų: *õ* kamieną (*kalns, wyrš, nams*), *iõ* kamieną (*wesz*), *iõõ* kamieną (*gailis, bralis, celis*), priebalsinį kamieną (*udens, akmens, suns*), kuris vėliau perėjo į *iõ* kamieną arba *iõõ* kamieną (plg. Pl. *ūdinis*) (Ivanickaja, Kiseliūnaitė 2015, 216–224), *ā* kamieną (*galwa, wassara*), *ē* kamieną (*mutte, saule*), į kurį

perėjo *i* kamieno daiktavardžiai, kaip būdinga kai kurioms latvių tarmėms (Rosinas 2005, 181) (*guwe* – la. *govs*, *nakte* – la. *nakts*, *zuwe* – la. *zivs*, *smilktes* – la. pl. *smiltis*), *u* kamieną (*lietus*, *leddus*). Vėliau kuršininkų kalboje ne tik vardininko, bet ir kitų formų galūnių balsiai buvo niveliuojami ir redukuojami, dėl to ėmė irti linksniavimo sistema (Ivanickaja, Kiseliūnaitė 2015, 218).

Detali rankraščio kalbinė analizė yra atskiro tyrinėjimo vertas uždavinys, pateiktus rankraštyje žodžius būtina lyginti su vėlesnių rašytinių šaltinių medžiaga. Tačiau net be išsamaus tyrimo matomos kai kurios kuršininkų kalbos raidos tendencijos: rankraštyje fiksuojamos autentiškos latviškos leksemos vietoj tų, kurios vėlesniuose šaltiniuose yra lituanizmai (plg. *ola* – KwP *ķaus* ‘kiaušinis’, *gads* – KwP *mēt* ‘metai’). Rankraštis leidžia pamatyti kuršininkų kalbos leksiką, kurioje dar palyginti mažai germanizmų. Tiesa, rezultatas galėjo būti kiek kitoks, jei vertimui reikėtų žodžių iš politinės, karinės, amatų sričių, į kurias vokiečių kalba skverbėsi greičiausiai. Dėl tos pačios priežasties pastebimas ir mažas lituanizmų skaičius (rankraštyje užfiksuota mažai leksikos, susijusios su religija ir žemės ūkiu). Pavyko užfiksuoti sinonimų, kai šalia latviško žodžio užrašytas lietuviškas (*gierkle*, *kyrle* (klaida): lie. *gerklė*, la. *rīkle*; *dirza*, *justa*: lie. *diržas*, la. *josta*; *miests*, *pilsats*: lie. *miestas*, la. *pilsēta*; *waigi*, *skrosti*: la. *vaigi*, lie. *skruostai*). Neužfiksuota balsių įterpimo atvejų (plg. *astrus* – KwP *astir* ‘aštrus’, *stiprus* – KwP *stipirs* ‘stiprus’), tokio tipo žodžiai labiau primena lietuviškus, ypač dėl to, kad *u* kamieno būdvardžiai latvių kalboje seniai išnykę. Tai dar labiau sustiprina spėjimą, kad užrašinėtojas geriau mokėjo lietuvių negu kuršininkų kalbą. Rankraštyje pasitaiko įdomių žodžių pateikimo variantų: pvz., žodis ‘medis’ (*дерево*) išverstas *preede* ‘pušis’, nors žodį *kûoks* (la. *koks* ‘medis’) kuršininkai turi, atitinkamai *нень* ‘kelmas’ verčiamas *celms no preedes* (‘kelmas nuo pušies’), *kopa* ‘žievė’ – *mize no preedes* (‘žievė nuo pušies’). Tai, kad į rankraštį pateko žodžių junginiai, leidžia manyti, kad rengėjas tokiu būdu bandė (vokiškai?) paaiškinti respondentui (-ams) leksemas, reikalingas žodynui.

Išvados

P. S. Pallaso žodyno publikacijai naudotas kuršininkų kalbos rankraštis, datuotinas 1773–1787 m., šiandien laikomas seniausiu kuršininkų kalbos rašytiniu paminklu.

Rankraščio autoriai nežinomi. Žodžių rinkėjas greičiausiai buvo Kuršių nerijoje ar jos apylinkėse gyvenęs išsilavinęs asmuo, gerai mokėjęs lietuvių ir vokiečių kalbas ir susipažinęs su kuršininkų kalba. Rastajame rankraštyje kuršininkų kalbos žodžių registras gali būti perrašytas kito asmens, mokėjusio rusiškai.

Parašytas lietuviškais rašmenimis kuršininkų žodžių registras tik iš dalies atspindi latvišką fonetiką, tačiau geriau negu kirilica, naudojama transkripcijai P. S. Pallaso žodyne.

Yra pagrindo manyti, kad sudarant rankraštį buvo naudojama vokiečių kalba kaip tarpininke. Vokiškos rašybos taisyklės padarė įtaką ir transkripcijai rusiškais rašmenimis rengiant publikaciją.

Rankraščio kalbos analizei reikia išsamaus tyrimo, tačiau jau dabar pastebimos tam tikros kuršininkų kalbos raidos tendencijos: fiksuojama autentiškų latviškų leksemų, kurias vėlesniuose šaltiniuose pakeitė germanizmai arba lituanizmai, matomos kai kurios ankstyvesnės fonetikos ir morfologijos ypatybės, būdingos latvių Kuršo tarmėms.

Literatūra

- Backmeister 1773 – Ludwig Christian Backmeister. *Объявление и прошение касающіяся до собранія разныхъ языковъ въ примѣрахъ*. St. Petersburg.
- Bezenberger 1889 – Adalbert Bezenberger. *Die Kurische Nehrung und ihre Bewohner*. Stuttgart: Verlag von J. Engelhorn.
- Bochnakowa 2013 – Anna Bochnakowa. *Linguarum totius orbis vocabularia comparative augustissimae cura collecta (...), 1787–1789. Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis* 130. Krakow: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 41–50.
- Culver 2016 – Christopher Culver. On some hitherto unidentified mari items in the “Vocabularia comparativa” of P. S. Pallas. *Linguistica Uralica* LII. Vol. 53, Issue 3. Tallin: Estonian Academy Publishes, 195–203.
- Diederichs 1883 – Victor Diederichs. *Die Kurische Nehrung und die Kuren in Preussen. Magazin herausgegeben von der Lettisch-Literarischen Gesellschaft*. 17. Bandes 1. Stück. Mitau, 1–97.
- Grāvere 2007 – Rita Grāvere. 1931. gada Bauskas latviešu antropoloģiskie pētījumi un “krieviņu” problema antropoloģijā. *Latvijas universitātes raksti*. 704. sējums. Zinātņu vēsture un muzejniecība. Rīga: Latvijas Universitāte, 53–62.
- EH II – Jānis Endzelīns, Edīte Hausenberga. 1946. *Papildinājumi un labojumi K. Mūlenbacha Latviešu valodas vārdnīcai*. II sējums. Rīga: Grāmatu apgāds.
- Ivanickaja, Kiseliūnaitė 2015 – Arina Ivanickaja, Dalia Kiseliūnaitė. Kuršių nerijos kuršininkų tarmės nykimo požymiai: daiktavardžių linksniavimo pokyčiai rašytiniuose paminkluose. *Baltiška, tautinė, regioninė savimonė baltų literatūrose ir kultūrose*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 207–229.

- Kempgen 2015 – Sebastian Kempgen. *Slavic Alphabet tables. An Album (1538–1824)*. Second, expanded edition. Bamberg: University of Bamberg press.
- KwP – Paul Kwauka, Richard Pietsch. 1987. *Kurisches Wörterbuch*. Lüneburg.
- LKŽ – *Lietuvių kalbos žodynas*. 1941–2002 [interaktyvus], [žiūrėta 2017 m. vasario 28 d.]. Prieiga internetu: <www.lkz.lt>.
- ME – Kārlis Mülenbachs. 1923–1932. *Latviešu valodas vārdnīca*. Rediģējis, papildinājis, turpinājis J. Endzelins. T. I–IV. Rīga.
- Pallas 1787, 1789 – Peter Simon Pallas. *Сравнительные словари востъхъ языковъ и нарѣчій, собранные Десницею всевысочайшей особы/ Linguarum totius orbis vocabularia comparative augustissimae cura collecta*. St. Peterburg.
- Pietsch 1991 – Richard Pietsch. *Deutsch-kurisches Wörterbuch*. Lüneburg: Verlag nord-deutsches Kulturwerk.
- Schischkoff 1883 – Alexander Schischkoff. *Vergleichendes Worterbuch in zweihundert Sprachen*. St. Peterburg: die Kaiserlichen russischen Akademie.
- Pl – Juris Plāķis. 1927. *Kursenieku valoda. Latvijas universitātes raksti XVI*. Rīga.
- Rosinas 2005 – Albertas Rosinas. *Latvių kalbos daiktavardžio linksniavimo sistema*. Sinchronija ir diachronija. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Viegliņa-Valliete 2014 – Gina Viegliņa-Valliete. *Pa votu un sēļu pēdām Zemgalē no 15. līdz 20. gadsimtam*. Rīga: Jumava.
- Zemzare 1961 – Daina Zemzare. *Latviešu vārdnīcas (līdz 1900. gadam)*. Rīga: Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas izdevniecība.
- Волошина 2012 – Оксана Волошина. “Сравнительный словарь всех языков” Петра Симона Палласа. *Филология. Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского*. № 6 (1), 345–361.
- Воронов 1838 – Александр Воронов. *Федор Иванович Янкович де-Муриево или народные училища в России при Екатерине II*. Санкт-Петербург: типография Эдуарда Праца.
- Казанскене 2013 – Ванда П. Казанскене. Материалы балтийских языков в словаре Петра Симона Палласа. *Материалы семнадцатых чтений памяти И. М. Тронского “Индоевропейское языкознание и классическая филология – XVII”*. Санкт-Петербург: Наука, 368–383.
- Каминская 2013 – Лариса Каминская. Словарь С. Палласа “Linguarum totius orbis vocabularia comparative augustissimae cura collecta” (1787, 1798 гг.) как источник фонетического исследования. *Verbum*, nr. 4. Kalbotyra I. Vilnius: Vilniaus universitetas, 70–78.
- Каминская 2016 – Лариса Каминская. К истории создания первого российского универсального словаря 1787, 1789 гг. *Ученые записки Новгородского государственного университета имени Ярослава Мудрого*. № 1 (5), 1–4.
- Конькова 2009 – Ольга И. Конькова. *Водь. Очерки истории и культуры*. Санкт-Петербург: МАЭ РАН.
- Рутенко 2011 – Юлия Рутенко. Тагальский язык в «Сравнительном словаре всех языков и наречий» П. С. Палласа. *Радловский сборник: научные исследования и музейные проекты МАЭ РАН*. Санкт-Петербург: МАЭ РАН, 357–363.
- Шарф 2015 – Клаус Шарф. *Екатерина II, Германия и немцы*. Москва: Новое литературное обозрение.

Arina Ivanickaja

18TH C. MANUSCRIPT REGISTER OF THE KURSENIKU LANGUAGE WORDS

Summary

The following article is the first to present the written source that dates back to about 1780 and is considered to be the first hitherto known written monument of the *Kursenieku* language from the Curonian Spit. That is the manuscript materials of the *Kursenieku* language from the P. L. Pallas's dictionary "Linguarum totius orbis vocabularia comparative augustissimae cura collecta" (1787, 1789). The manuscript is stored in the St. Petersburg Branch of the Archive of the Russian Academy of Sciences (Санкт-Петербургский филиал Архива Российской академии наук; Ф. 94. Оп. 2. Д. 83).

It has been determined that the following manuscript material of the *Kursenieku* language was used for the printed version of the dictionary: this is evidenced not only by the coinciding lexical units, their forms and principles of transcription, but also by the uncorrected mistakes. The essential difference between the 1787, 1789 published dictionary and the manuscript is the transcription, because of which the authenticity of the published version has been affected. The manuscript used the prevailing at that time Lithuanian spelling system that was common in the Lithuanian writing of Prussia. It can only partly reflect the Latvian phonetics, but better than Cyrillic. Transcription by Russian letters has been used in the printed dictionary, as well as for other represented languages. Some lexical units do not coincide in the printed version and the manuscript. The dictionary includes 7 words that have not been used in the manuscript; thus, it can be suggested that other sources have been also used for the compilation of the dictionary (missing words are examples of Livonian language, not *Kursenieku*).

The author of the manuscript has not been identified: he could have been a citizen of East Prussia, who was acquainted with the Curonian Spit and its inhabitants, who was good at Lithuanian, or was of Lithuanian origin. The following is evidenced not only by the Lithuanian spelling used in the manuscript. It can also be assumed that the author of the manuscript

has been translating *Kursenieku* words not from Russian, but from German (or has been using the following language in his survey). German spelling and pronunciation rules have been also taken into account for the transcription by Russian letters in the preparation of the dictionary for publication; thus, there is a further deviation from authenticity. The Russian and *Kursenieku* parts of the manuscript have been completed by different people. The part that represents the *Kursenieku* language in the preparation of the publication has not been edited and mistakes in the manuscript have not been corrected.

Although the following Latvian monument of lexicography has been already briefly introduced in 1961 by D. Zemzare, it is not sufficient for the research of the *Kursenieku* language, and the language analysis is a separate task. Nevertheless, even from the first glance, some of the *Kursenieku* language development trends are already noticeable: authentic Latvian lexical units are recorded in the manuscript instead of those that in the later sources are replaced by Germanisms or Lithuanisms. Some features of the phonetic developments are also noted; for example, the non-reduced nominative endings that allow to identify the morphological stem, etc.

Kuršininkų kalbos rankraštis
(1773–1787 m.)

Saugomas Rusijos mokslų akademijos archyvo Sankt Peterburgo filia-
le (Санкт-Петербургский филиал Архива Российской академии наук).
Signatūra: Ф. 94. Оп. 2. Д. 83.

Leidžiama publikuoti pagal 2016 m. gruodžio 7 d. sutartį Nr. 50-II-16.

Ф. 94, оп. 2, - 83, 99 1

1	Богъ	Diews	1
2	Отецъ	Fes	10
3	Мать	Mate	10
4	Дитя	Bers	10
5	Я	Ejs	10
6	Да	Ja	10
7	Хладъ	Austums	10
8	Ния	Wards	10
9	Крестъ	Rinkcy	10
10	Есть	Trawa	10
11	Духъ	Dwajsc	10
12	Затѣрь	Lauks	10
13	Холо	Micts	10
14	Лятоль	Laika wards	10
15	Гѣня	Uppa	10
16	Работта	Darbs	10
17	Смерть	Smierbis	10
18	Бадя	Udenr	10
19	Моря	Tura	10

21

102		
20	Торѣ	Kalns
21	Болѣ	Ligga
22	Лѣнѣ	Slinks
23	Лѣтѣтѣ	Wassara
24	Солѣ	Sale
25	Тѣдѣ	Gadr
26	Тѣмѣ	Wersio
27	Сѣтѣтѣ	Swiets or Posaule
28	Сѣрдѣ	Sirde
29	Силѣ	Sippus
30	Зѣрѣдѣ	Wessals
31	Хорѣшо	Labs
32	Дѣрѣно	Nelabbi, or Slechts
33	Лѣтѣтѣ	Kusz
34	Бѣлѣ	Ruka
35	Кѣлѣ	Kaja
36	Дѣлѣ	Atce

37	Дхо	Alusse
38	Носѣ	Degons
39	Потѣ	Mutle
40	Галва	Galwa
41	Лобѣ	Pere
42	Зубѣ	Zobs
43	Язвѣ	Mele
44	Кроль	Assinnie
45	Белиио	Disz
46	Мало	Macz
47	Бисолио	Aukots
48	Низлио	Zeus, ou nuzemots
49	Солнце	Saule
50	Мѣсяцѣ	Menestins
51	Звѣзда.	Zwaizdnes
52	Небо	Dangus
53	Лѣсѣ.	Strukle ou Spidums
54	Огонь.	Ugne

53	Карб.	Karot
56	Горло.	Gierkle ou Kyrle
57	Голосб.	Balsas
58	Дереб.	Durres
59	Яма.	Caurum
60	Денъ.	Diena
61	Ночь.	Nakte
62	Городъ.	Miests, ou Pilsats
63	Ризнь.	Zzywyba
64	Лѣсъ.	Mez
65	Древо.	Preede
66	Прода.	Zale
67	Сонъ.	Sapnie
68	Статъ.	Miegs, ou Gulleti
69	Резатъ.	Plianti, ou Griesti
70	Взятъ.	Iemt
71	Мѣра.	Mers
72	Золото.	Zelts
73	Серебро.	Sudrabs
74	Дѣлаб.	Pawatts

75 Домъ	Nauis	3
76 Слѣдъ	Dzirdeli	
77 Зрѣніе	Weids	
78 Висъ	Smekiate	
79 Осязаніе	Jutus	
80 Обоняніе	Dzadz	
81 Кора	Ada	
82 Строй	Stawi, ou Skawa	
83 Соборѣ, пѣснь	Sunns	
84 Котѣ	Runcis	
85 Петѣлѣ	Gailis	
86 Кърица	Wista	
87 Яицо	Pauts ou Ole	
88 Птица	Putnus	
89 Перо	Spalwa	
90 Рена	Gaspaze	
91 Мѣдѣ	Wyr	
92 Братѣ	Bratis	
93 Сестра	Maawa	

302

94 Любодъ	<i>My lia</i>
95 Любитъ	<i>My let</i>
96 Острое	<i>A Stru</i>
97 Земля	<i>Zem me</i>
98 Шаръ	<i>Kule</i>
99 Поясъ	<i>Dirga, or Iusta</i>
100 Камень	<i>Akmeno</i>
101 Дай	<i>Daid</i>
102 Падъ	<i>Ei</i>
103 Нить	<i>Nee</i>
104 Питъ	<i>Dzerli</i>
105 Ясти	<i>Aest</i>
106 Время	<i>Lair, or Laiko</i>
107 Ястыль	<i>Edens</i>
108 Толстъ	<i>Trekna</i>
109 Костъ	<i>Kauls</i>
110 Питъ	<i>Dzerums</i>
111 Бѣтъ	<i>Wegz</i>
112 Летои	<i>Leekr, or Weglur.</i>
113 Города	<i>Gawe</i>

114	Боранъ	<i>Bainis</i>	4
115	Самня	<i>Cuka</i>	
116	Зусъ	<i>Zuse</i>	
117	Хпица	<i>Pranka, on Pyle</i>	
118	Хлѣбъ	<i>Maize</i>	
119	Ритто	<i>Ratins</i>	
120	Моѣ	<i>Walle</i>	
121	Родъ	<i>Ratti</i>	
122	Плоды	<i>Putras</i>	
123	Ротъ	<i>Rako</i>	
124	Дубъ	<i>Uzols</i>	
125	Добро	<i>Labo</i>	
126	Худо	<i>Stekto</i>	
127	Корень	<i>Sakne</i>	
128	Пень	<i>Celms nu Preedes</i>	
129	Коръ	<i>Mize nu Preedes</i>	
130	Сиро	<i>Dregnus, Zalos</i>	
131	Бѣло	<i>Balts</i>	
132	Красно	<i>Saarkans</i>	
133	Вино	<i>Rinegkinis</i>	

403		
134	Винотрада	<i>Rinox kine ligas</i>
135	Свѣтитъ	<i>Seeti.</i>
136	Сирѣтитъ	<i>Paslepti</i>
137	Носитъ	<i>Nesti</i>
138	Возитъ	<i>Wilkti, or Westi</i>
139	Возѣ	<i>Wezums</i>
140	Судно	<i>Laiwa</i>
141	Бѣлиб	<i>Kazas</i>
142	Поля	<i>Lauki</i>
143	Лѣтъ	<i>Pliawas</i>
144	Пашня	<i>Dirwa</i>
145	Пахатъ	<i>Arti</i>
146	Соха	<i>Artuwas</i>
147	Борона	<i>Ekketos</i>
148	Женѣ	<i>Lirgo</i>
149	Прудѣ	<i>Sustis, or Passivasti</i>
150	Дѣда	<i>Mergelle, or Tumprawa</i>
151	Мальчицѣ	<i>Waiikelis or Pair alps</i>
152	Балѣ	<i>Ballande</i>
153	Споробѣ	<i>Wakter Wyrs.</i>

154	Цудо	Gay Dywi
155	Ростѣ	Augti
156	Садинѣ	Dzimtawe, on Uogins
157	Бластѣ	Waldezcine, on Gwalta
158	Бееѣѣ	Wakaro
159	Утѣ	Ryts
160	Одесѣ	Augas
161	Родѣ	Ruddzi
162	Лоллѣ	Elthune
163	Колѣно	Cellis
164	Плетѣ	Pat laba, on Zagadim
165	Трѣдѣ	Papirnis
166	Тосѣ	Paedis
167	Тлѣ	Tu
168	Мѣ	Mees
169	Онѣ	Winsz
170	Она	Winnia
171	Они	Winnie dui
172	Еѣ	Ius
173	Здѣ	Lizze
174	Тлѣ	Weyniad

503		
175	Воттѣ	<i>Dziŕze ir</i>
176	Брада	<i>Barzda</i>
177	Болосѣ	<i>Matui</i>
178	Кришѣ	<i>Tay Lauiz</i>
179	Шымѣ	<i>Dumpiŕ ir Lermo</i>
180	Болны	<i>Bangar</i>
181	Птѣсоцѣ	<i>Smilktos.</i>
182	Тлинка	<i>Mexli</i>
183	Зеленѣ	<i>Zaloz</i>
184	Зеленое	<i>Zalliums</i>
185	Сердѣ	<i>Kirmens</i>
186	Брихо	<i>Wedaro</i>
187	Ноздѣри	<i>Degono Caurumi</i>
188	Бродѣ	<i>Antikki</i>
189	Реснищѣ	<i>Blakstieni</i>
190	Щоши	<i>Waigi ou Skrooti.</i>
191	Лицо	<i>Weyds</i>
192	Пальцы	<i>Pirkots</i>
193	Ногтѣ	<i>Naggi</i>
194	Плѣхо	<i>Ploczus</i>
195	Шея	<i>Paklus.</i>

196	Стиня	Mugguns
197	Суиця	Zars
198	Листпыи	Lappas
199	Дорзды	Lietus
200	Гряды	Pirnsa
201	Молния	Zaiba
202	Снѣгъ	Sniegs
203	Стпуря	Sals, on Stukstumo
204	Грязь	Sawalkiats
205	Махало	Piens
206	Селодтеиѣ	Cileks
207	Стпуря	Wetey
208	Молодѣ	Jauno
209	Сило	Dryz
210	Тихо	Pamagis
211	Ляди	L'audis
212	Кѣиѣ	Ku'.
213	Дѣтѣ	Kur.
214	Котды	Kad.
215	Стпо	Ku', Artu'.

216	Кѣмб	Arku
217	Семѣ	Parku
218	Рѣта	Zuwe
219	Мясо	Galie
220	Беретѣ	Kranta
221	Лѣтина	Dziloz
222	Высотта	Aukotu
223	Ширина	Plats
224	Платторѣ	Brillis
225	Длина	Garsz
226	Воздухѣ	Gairaw
227	Тѣло	Dulker
228	Вихрь	Wierals
229	Буря	Sturms
230	Длина, доле	Leija
231	Холмѣ	Kaugaris
232	Медва	Grencis
233	Мышь	Pelle
234	Мука	Musza
235	Гвоздь	Nagla

236	Бранѣ	<i>Ratios, or Strydatis</i>	7
237	Бойнѣ	<i>Žaldats</i>	
238	Бойна	<i>Kars</i>	
239	Драппа	<i>Kauties</i>	
240	Латтѣ	<i>Panczars</i>	
241	Ладѣ	<i>Wienu mirdi</i>	
242	Мирѣ	<i>Pakajins</i>	
243	Радѣ	<i>Linksmas, or Pakajins</i>	
244	Латтѣ	<i>Łaglis</i>	
245	Дирѣ	<i>Čaurums</i>	
246	Литтѣ	<i>Liet</i>	
247	Бириттѣ	<i>Wirti</i>	
248	Летѣ	<i>Pasigult</i>	
249	Полѣ	<i>Gryde</i>	
250	Падѣ	<i>Appaksga</i>	
251	Надѣ	<i>Paruirsa</i>	
252	Бетѣ	<i>Pabegt</i>	
253	Бетѣ	<i>Isz kadu</i>	
254	Побѣда	<i>Walliaja</i>	
255	Бѣлѣ	<i>Baltu</i>	

256	Билѣ	Bijir
257	Ледѣ	Leddur
258	Милѣ	Multi
259	Хитѣ	Bangzuwe
260	Кодѣ	Syne
261	Палѣ	trins ir krites.
262	Талѣ	Twaihs
263	Бѣ	Es esu bijir
264	Бѣ	Es biju
265	Бѣ	Labadarrejums
266	Дорѣ	Mojza
267	Ботѣ	Saukdams gauzas
268	Босѣ	Rassi, on, war buti
269	Бѣ	Spize ir
270	Бѣ	Mewinati
271	Дѣ	Dzywa
272	Бѣ	Nelabbi
273	Бѣ	Ej
274	Бѣ	Jungs
275	Бѣ	Naris

276	и мѣ	<i>Summis</i>
277	Одинѣ	<i>Wions</i>
278	Два	<i>Dui</i>
279	Три	<i>Trys</i>
280	Четыре	<i>Czetti</i>
281	Пять	<i>Pietti</i>
282	Шесть	<i>Seppi</i>
283	Семь	<i>Septini</i>
284	Восемь	<i>Octini</i>
285	Девять	<i>Devini</i>
286.	Десять.	<i>Desimt.</i>